

Nedim: “Yapım Güzeldir” Orhan Veli: “Yıkım Güzeldir”

Dursun Ali TÖKEL

Nedim, İstanbul’u bir dantel gibi ören, bugün bakmaya doyamadığımız No ihtişamlı yapıları inşa edenler ve inşa edilenler için yazdığı şiirlerle imar ve inşanın güzelliklerini; Orhan Veli ise bir binanın yıkımıyla ortaya çıkan yepyeni bir ufkun ruhumuzda açtığı hazları anlatıyor. Bu ikisini aynı yazı çerçevesinde ele alabilir miyiz?

Osmanlı Dönemi’ni inceleme alanı olarak seçen Tapu Kadastro konulu bir sempozyuma başvurduğumda bana “divan edebiyatıyla tapu kadastronun ne alakası var?” diye sormuşlardı. Ben de izah edince bir bildiri ile kabul edilmişim ama oradaki tarihçilerin alaylı bakışlarından ve konuşmalarından da kurtulamadım. Bildiriyi sunduktan sonra oturma başkanı müstehzi bir edayla, “hocam şöyle divan şiirinden bir iki mısra oku da dinleyelim” demişti. Yani demek istiyordu ki, “sen tarihi, arşivi, tapu belgesini, belge kaydını, vesikayı bize bırak. Sen bir iki gazel oku da eğlencemize bakalım.” Divan şiiri denince onun gözlerinin önüne gelen şeye düşündüğümde hak vermedim değil! Divan şiiri bu; şarap, sevgili, meyhane, eğlence, güzeller...

Zaman zaman divan şiiri ve tarih ilişkisi üzerine yazılar kaleme aldım. Burada temel alınan bakış açısı şudur: Bir şey kendisi olmayan bir şey olarak nedir? Divan şiiri, bir divan şiiri metni olmanın dışında hangi varlık alanının bir göstereci olarak okunabilir?

Bu yazımızda bu alana ilişkin bazı dikkatlerimi paylaşmak istiyorum. İnşanın ve yıkımın güzellikleri üzerine farklı bir dikkat... İnşa Nedim’den, yıkımla gelen güzellik ise Orhan Veli’den. “Yıkımın da güzelliği mi olurmuş?” demeyin. Orhan Veli’yi okuyunca olduğunu anlıyorsunuz. Hele hele de bugün bütün Anadolu’yu bir ağ gibi saran eski eserlerin restorasyonu faaliyetlerini görünce...

Sivas’ta doğmuş, bu şehirde okumuş ve büyümüş bir arkadaşım Sivas’taki meydan düzenlemeleri ve tarihî eserlerin ortaya çıkarılması için yapılan tadilat, tamirat sonrasındaki hayretini benimle paylaşmıştı. “Her gün içinden geçtiğim sokaklarda meğerse ne tarihî binalar varmış, onları nasıl olup da göremediğime

hâlâ hayret ediyorum!” diyordu. Dediği çok doğrudu ve şu cennet ülkenin hemen her şehrinde yaşayan pek çok insan aynı şaşkınlığı yaşıyor: “Bu muhteşem eserler buradaymış da biz bunları nasıl görememiştir?”

Nasıl olup da göremiyorduk? Göremiyorduk çünkü çirkin, biçimsiz, sadece günübürlük çıkarlarla, hiçbir estetik kaygı gözetilmeksizin dikilen beton binaların aralarında, arkalarında, sağlarında, sollarında anasız babasız, yetim öksüz çocuklar gibi kalmışlardı da ondan. Ülkemizde maalesef bir tarihi yağma süreci olmuştu. Son zamanlarda hemen bütün şehirlerimizde müthiş bir tarihî eser kurtarma, gün ışığına çıkarma, tadil ve tamirat çabası gözleniyor. Bilhassa büyük şehirlerimizdeki tarihî dokunun ortaya çıkışı, ömrünü buralarda geçirenleri bile hayrete düşürüyor. Meğer ne hazineler üzerinde oturuyormuşuz da habersizmişiz.

Nedim inşa ve ihyayı anlatıyor

Divanlarımız bir şiir mecmuası olduğu kadar aynı zamanda imar, inşa ve ihya tarihimizin de en önemli vesikalarından biridir. Divan şairleri kendi devrinde yapılmış hemen her esere tarih düşmek vesilesiyle hem eserleri zikretmiş, hem şehirlerin imar tarihine not düşmüş, hem de geleceğe pek değerli vesikalar bırakmışlardır.¹ “Osmanlı Türkü dünyanın en kuvvetli ordularına sahipti, fakat asla barbar değildi. Bir yeri alır almaz, orada derhâl cami, medrese, çeşme, tekke, hastane, çarşı, hamam, misafirhane yaptırarak kendi medeniyetini kısa bir zamanda tesis ediyordu.”² İşte bu anlayışla Osmanlı şehirlerini bir kanaviçe gibi nakış nakış örenleri divan şairleri eserleriyle beraber büyük bir hayranlık ve ayrıntıyla anlatmışlardır. Bunlar güzellik çağlarıdır. İstanbul, Fatih’in fethiyle beraber bir imar ve inşa fethi de yaşamıştır. Macar Mimar Kos Karoly, Fatih’in İstanbul’a muzaffer bir komutan olarak girişinden hemen sonra askerlerine şu emri verdiğini söylüyor: “Şehrin hazinelerini, definelerini, altın ve gümüşünü hep size terk ediyorum. Fakat binalar benimdir.” Kos Karoly, Fatih’in bu yüksek hassasiyetiyle yerine geçtiği o muazzam imparatorluğa layık biri olduğunu söylüyor.³

Bu fetih asırlarca sürmüş ve ortaya binbir gece şehirlerini kıskandıran, ama bu sefer masal değil gerçek olan bir dünya cenneti çıkmıştır. Nedim, Sadabat’ın güzelliklerine dair hayranlıklarını bir gazelle ebedileştirmek istediğini söylüyor:

1 Divan şiirinin tarihî bir vesika ve tapu kaydı olarak önemine dair şu çalışmamıza bakılabilir: Dursun Ali Tökel, “Osmanlı Coğrafyası Tarihi-Somut Mirasının Tespitinde Divan Şiirinin Önemi”, *Osmanlı Coğrafyası Kültürel Arşiv Mirasının Yönetimi ve Tapu Arşivlerinin Rolü Uluslararası Kongresi Bidiriler Kitabı*, Ankara 2013, C. 1, s. 323-331.

2 Mehmet Kaplan, “Kılıç ve Karanfil”, *Sevgi ve İlim*, Dergâh Yay., İstanbul 2002, s. 169.

3 Kos Karoly, “Osmanlı Türk’ünün Camii”, (Çev: Semih Rüstem), *Dergah I.Cilt*, (Haz: Arslan Tekin-Ahmet Zeki İzgöer), TTK. Yay., Ankara 2014, 271.

*Bir gazel tarh edeyim bari ki kalsın yâdigâr
Sahn-ı Sa'd-âbâdda İstanbulun hûbânına⁴*

Divanlardaki kaside, kıta, tarih manzumeleri başlı başına yaşadıkları devrin tarihî şahitleri olarak okunabilirler. Her birine ayrı ayrı bakmak ve incelemek gerekir. Pek çok divan şairinin divanı gibi Nedim divanı da başka bir açıdan bakıldığında İstanbul'un imar tarihinin en önemli vesikalarından biridir. Padişah, sadrazam, vüzerâ İstanbul'a onun devrinde kim bir eser inşa ettiyse Nedim de hemen onun peşinden en az o eser kadar kıymetli dilsel bir sanat eseri yadigâr bırakmıştır. Çarşılar, camiler, çeşmeler, hanlar, minareler, köprüler, imaretler; bunların tadilat ve tamiratları, bu eserlerin İstanbul'da yarattığı sevinç ve heyecanlar Nedim divanında bütün güzellikleriyle boy gösterir.

“Nedim'in şiirlerinin temel mekânı ve çevresi İstanbul ve onun çeşitli semtleridir. Nedim, özellikle Sadâbâd'ı defalarca anlatmış ve çeşitli olayların, tiplerin canlandırıldığı bir mekân olarak kullanmıştır. Bunun yanında onun şiirlerinde İstanbul'un mahalle, sokak, meydan, saray, yalı, kasrı, ev, kışla, tersane, hamam, meyhane, han, çarşı, bedesten, medrese, cami, tekke, çeşme, sebil, maksem, bahçe, mesire yeri ve içki meclislerinin mekân ve çevreyi oluşturan veya tamamlayan unsurlar olarak kullanıldığı görülüyor.”⁵ Kendi devrinde yapılan eserleri eşsiz olarak niteleyen Nedim nelerin yapıldığını da bir bir sayıyor:

*Çarsû vü cami' ü hân u imaret medrese
Çeşme-sâr-ı pâk cümle bî-bedel hayr u sevâb⁶*

Nedim'in *“Bu şehri-i Stanbul ki bî-misl ü bahâdır”* mısrasıyla başlayan İstanbul güzellemesi herkesin malumudur. Burada İstanbul'un camileri, çeşmeleri, mescitleri, çarşıları eşsiz birer eser olarak vafedilmiştir. Sadece bu kasidesi bile onun tarihe düştüğü eşsiz notun önemini anlatmaya yeter. Fakat onun tarihi günümüze taşıma çabası sadece bu kasidesiyle sınırlı değil.

Eserleri *“İstanbul içre ve etrâfda bî-had”⁷* olan Damat İbrahim Paşa, yeni bir saray yaptırır. Bu sarayın yanındaki mescidin hayli perişan olduğunu gören İbrahim Paşa'nın hanımı ve 3. Ahmed'in kızı Fatma Sultan biraz daha arazi ilavesiyle buraya büyük bir cami inşa eder. İşte bu caminin yapım aşamasını Nedim *“Târih Berâ-yı Cami-i Fâtıma Sultân Der-Nezd-i Pâşa Kapusu”* başlıklı şiiriyle adım adım anlatır. Fatma Sultan eşi İbrahim Paşa'ya mescidin bu harap hâlinin

4 *Nedim Divanı*, (Haz: Muhsin Macit), Akçağ Yay., Ankara 1997, s. 82.

5 Tunca Kortantamer, *“Nedim'in Şiirlerinde İstanbul Hayatından Sahneler”*, *Eski Türk Edebiyatı Makaleler*, Akçağ Yay., Ankara 1993, s. 339.

6 *Nedim Divanı*, s. 156.

7 *age.*, s. 189.

hoş olmadığını ve buraya büyük bir mescit yaptırmak istediğini söyler. O da bunu bir emir telakki eyleyerek oraya görenleri hayran bırakan bir cami inşa ettirir:

*Geçerken devlet ü ‘izzetle bir gün gördü kim olmuş
Saraya muttasıl mescid mürûr-ı dehr ile vîrân
Karîn-i izdivacı âsaf İbrâhîm Pâşâya
Buyurdu kasdım etmekdir bunu bir câmi’-i zî-şân
Bu sıdk-ı niyyetinden sadr-ı ‘âlî-şân olup memnûn
Edüp tergîb u teşvik eyledi gayetle istihsân
O sâ’at emr edüp bu ma’bed-i zî-şânı yaptırdı
Ki olur tarh-ı matbû’un temâşâ eyliyen hayran
Te’âlallah zihî vâlâ ‘ibâdetgâh-ı rûşen kim
İçinde berk urur envâr-ı rahmet pertev-i îmân⁸*

Nedim sadece İstanbul’un değil İbrahim Paşa vesilesiyle Nevşehir’in imarını da bütün eserleriyle bir bir anlatır. İbrahim Paşa Nevşehir’in hemen her köşesini gönülleri ve gözleri süsleyen eserlerle ihya etmiştir:

*Bâ-husûs işte bu Nev-şehir-i mu’allânın dahi
Etdi her bir gûşesin âsârı hûb u dil-güşâ⁹*

Onun Muşkara’da¹⁰ yaptırdığı hamam sadece bir hamam değil, giren herkesin şifa bulduğu bir darüşşifadır:

*Ana bir hasta âdem girse derdinden bulur sıhhat
Değil hamâm bu dârü’ş-şifâ-yı feyzdir gûyâ¹¹*

Yine İbrahim Paşa’nın Nevşehir’e yaptırdığı kütüphaneyi 15 beyitlik bir manzume ile anlatan Nedim bu kütüphanenin İbn-i Sina’yı bile hayrette bırakacağını söylüyor:

*İçinde var nice cüzler kitâb-ı bî-mu’âdil kim
Anun her birisi hayret-fezâ-yı İbn-i Sînâdır¹²*

8 *Nedim Divanı*, s. 149. Bu cami şu an ne hâldedir diye sorulabilir. Cami tarih boyunca depremler, yangınlar, çeşitli afetler geçirmiş, bir kısmı yıkılmış, bir kısmı yanmış, çeşitli tamiratlar görmüştür. Son hâlinin ne olduğunu Semavi Eyice’nin DİA’ya yazdığı Fatma Sultan Camii maddesinden öğreniyoruz: “1956-57 yıllarında ‘imar’ adı altında yapılan yıkımlarda cami de birkaç gün içinde yıkılıp ortadan kaldırılmıştır. Sonraları caminin arsası Defterdarlık tarafından alınarak otopark ve yeşil alan hâlinde düzenlenmiştir.” (DİA, yıl: 1995, C.12, s. 262-264.)

9 *Nedim Divanı*, s. 153.

10 Muşkara, Nevşehir’in eski adıdır.

11 *Nedim Divanı*, s. 188.

12 *age.*, s. 189.

“*Târih Berâ-yı Tevsi’-i Mahfil-i Şâhî Der-Ayasofîyye-i Kebîr*” başlıklı şiiriyle Ayasofya Camisi’nin içinde bir tadilattan bahsetmekte ve caminin şah mahfilinin çok dar olduğunu söyleyerek padişahın himmeti ve İbrahim Paşa’nın gayretiyle mahfilin genişletildiğini ayrıntılarıyla anlatıyor.¹³

Bir diğer şiirinde Nedim Hatice Sultan’ın Üsküdar’a yaptırdığı çeşmeden bahis açıyor. “*Târih-i Çeşme-i Hadîce Sultân Der-Üsküdar*” başlıklı metinde şair “*Üsküdarı edüp ihya lûtfu*”¹⁴ diyerek çeşmenin önemini vurguluyor.

Nedim’in yapılar üzerine şiirleri bu anlattıklarımızla sınırlı değil şüphesiz. Üsküdar’a, Nevşehir’e, Ürgüp’e vesair yerlere yapılan çeşmeler, denize indirilen yeni kalyonlar, İbrahim Paşa’nın Şehzade Camii civarında yaptırdığı yeni çarşı, kasrlar ve saraylar, İbrahim Paşa’nın Üsküdar’da inşa ettirdiği maksem, imaretler, kervansaraylar, hamamlar, sahilsaraylar, kütüphaneler, su sebilleri...

İstanbul’u bir rüyalar ve hülyalar şehri yapan, *güleninin değil ağlayanının bile bahtiyar* olduğu bu şehri Nedim’in “*Adilin görmemiştir belki rü’yâsında da gerdün*”¹⁵ dediği kadar efsunkâr yapanlar kimlerdi?

Nedim, özelde İstanbul’u, genelde bütün bir Osmanlı coğrafyasını ihya edenleri ve onların inşa ve ihyasıyla ortaya çıkan bir dantel gibi dokunmuş eşsiz eserlerin güzelliğini anlatıyor. Ya sonra bu eserlere ne oldu?

Yıkımın Tarihi: Bir felaket

Devletşah, Tezkire’sinde, Hacı Reşidüddin’in Tebriz’deki Reşidiye imaretini yaptırdığını, dünyada bundan daha büyük bir imaret olmadığı söylüyor ve ilave ediyor: “Bu binanın üstüne ‘*Bu imareti yıkmak, başka imaret yapmaktan daha müşküldür*’ ibaresi yazılmıştır.”¹⁶ O muhteremler öyle yazmışlardır ama yıkıcılar onun da bir çaresini bulmuşlar.

Öyle bir zaman gelmiş, felaketler, tarihî eserleriyle bakmaya doyamadığımız şehirlerimizin üzerine bir karabasan gibi çökmüş ve tarih âdeta yağmalanmaya başlanmıştır. Falih Rıfkı, şehirlerimizdeki bozulmanın Tanzimat’tan sonra hızlandığını söylüyor: “*Tanzimat’tan sonra, Osmanlı evlerine giren Ermeni döşemeciler, Türk evinin bütün estetiğini yok ettiler. Şimdi gene o cins kalfalar, İstanbul manzarasını göz önünde öldürmektedirler. Uzun çarşı, hep o zevk... Eskiden şehir içini bozanlar tahta ve kumaşla bozdular; belediyeniz beton ve demirle bozuyor.*”¹⁷

13 *Nedim Divanı*, s. 141.

14 *age.*, s. 165.

15 *age.*, s. 171.

16 Devletşah, *Şair Tezkireleri*, (Çev: Necati Lügal), Pinhan Yay., İstanbul 2011, s. 286.

17 Falih Rıfkı Atay, *Roman*, Varlık Yay., İstanbul 1964, 3. baskı, s. 95.

Dergâh dergisinin ilk sayılarında (1921) Mimar Mazhar imzasıyla yazan bir yazar, İstanbul’un imarı ve inşası meselesine değindiği bir makalede şöyle söylüyor: “*Ortada iki mütezad ictihat noktası var: Biri muhafaza-i asar, diğeri imarı belde... Bunlardan hiçbir zaman birini diğerine ihtiyar eylemek kabil değildir.*” Yazar, sonra Eyüp Sultan civarındaki pek çok değerli eserin perişan hâlini gören bir Fransız kadının bu hâli görünce şöyle dediğini aktarıyor: “*Böyle mukaddes, güzel yerlerinize niçin layık olan ihtimamda bulunmuyorsunuz?*”¹⁸ (s. 219)

Bırakın onlara layık olan ihtimamda bulunmayı, onları yok etmek için el birliğiyle nasıl da çalıştık! Gün geldi, o muazzam tarihî yapılar, beton binalar arasında sıkışıp kaldılar. Bazen bir iki kazma, bazen imara açma, bazen imara kapama bahaneleriyle yok olup gittiler. Bazen yangınlar, bazen depremler, bazen de başka felaketlerle sırta kadem bastılar. Bugün onların fotoğraflarını görmek bile içimize bir inşirah vermiyor mu? Yahut da eski devirlerden kalma yıkıntılara bile baktıkça başka bir huzur duymuyor muyuz? Tıpkı bundan doksan üç yıl evvel Yahya Kemal’in duyduğu huzur gibi:

Yahya Kemal, Osmanlı şehri olmaktan kurtulmaya çalışan ve her tarafı yeni binalarla doldurulan Sofya’ya bir seyahat yapar. Bulgarlar bütün gayretleriyle şehirden Müslüman Türkün izini silmeye çalışmakta ve Osmanlılardan kalma ne kadar bina varsa yıkmaya çalışmaktadır: “*Eski Sofya’yı hatırlatan birkaç eski ev görebilmek için mahalle içlerinde dolaşmak lazım. Bizim kırk sekiz camimizden, cami olarak bir Banabaşlı Camii kalmış. O da yıkılmak üzere iken bir taraftan Ferdinand’ın müsaadesi, bir taraftan da güzide sefirimiz Fethi Bey’in himmetiyle kurtulmuş. Sofya’nın beş asırlık müslümanlığından yalnız bu mihrap ve bu minber kalmış.*” Yahya Kemal yeni binaları pek zevksiz bulur. Sofya’nın tam ortasına devasa bir kilise inşa edilmektedir. Bu kilise “*İriyarı, Rus kilise mimarisinden mülhem bir ucube*”dir. Bu kilisenin kubbelerinin yıldızları “*Sofya civarının her tarafından parıl parıl sırtmaktadır.*” Yahya Kemal eski muhteşem zamanları hayal ederek Sofya’da gezinmektedir. Birden eski zamanlardan kalma bir yapı yıkıntısı görür. Bu bile ona derin bir mutluluk bahşeder: “*Bu şehirde yenilikten bunalan gözler bunun gibi bir eski dört duvar görünce mahzuz oluyor.*”¹⁹

18 Mimar Mazhar, “İstanbul’un İmarı ve Eski Eserleri Muhafaza”, *Dergah I. Cilt*, (Haz: Arslan Tekin-Ahmet Zeki İzgöer), TTK. Yay., Ankara 2014, s. 219. Yahya Kemal de tanıştığı Zürcher adlı bir mimarın Anadolu Türk mimarisine olan hayranlığından ve savaş sonrası Anadolu’nun aslına uygun imarından büyük bir hararetle bahsettiğine değiniyor: “*Bu Zürcher, harp senelerinde İstanbul’da bulunmuş bir mimardı. Bir kaç defa görüşmüş, mimarideki fikirlerine, zevklerine, görüşlerine hayran olmuştum. Kendi genç ve zengindi. Servetten ziyade gaye-i hayal takip ediyordu. İstanbul’un ve Anadolu şehirlerinin Türk şekillerine kara sevdalıydı. İstanbul’u, Boğaziçi’ni, bütün Anadolu şehirlerini baştan başa imar etmek gibi bir dev işinden basit bir lisanla bahsediyordu.*” Yahya Kemal, “Gezinti”, *Dergah I. Cilt*, (Haz: Arslan Tekin-Ahmet Zeki İzgöer), TTK. Yay., Ankara 2014, s. 299.

19 Yahya Kemal, “Balkan’a Seyahat”, *Dergah II. Cilt*, (Haz: Arslan Tekin-Ahmet Zeki İzgöer), TTK.

Orhan Veli yıkımın güzelliğini Anlatıyor

Her yıkım kötü değil tabii. Neyi, niçin, ne kadar yıktığınıza bağlı. Yukarıda bahsettiğimiz gibi bugün Anadolu'da geçmiş medeniyetimizden kalan eserleri bir örümcek ağı gibi sarıp yok eden çirkin binalar bir bir yıkılıp tarihin, medeniyetin, estetiğin güzellikleri teker teker meydana çıkarılıyor. Şahsen Erzurum'da, Tokat'ta, Sivas'ta, Samsun'da bizzat şahit olduğum bu tarihi kurtarma, kurtarılanları ihya etme çabası her türlü takdirin üzerindedir. Bunlar köklerimiz ve aidiyetimizin derinliğini göstermektedir. Buralardaki yıkımlar, var etme yıkımlarıdır. Çirkinini yok edip güzeli gözler önüne çıkarma yıkımlarıdır.

Orhan Veli'nin bir şiirinde ifade ettiği gibi.

Tıpkı Anadolu'nun diğer şehirlerindeki gibi benzer bir şekilde Samsun Saathane meydanında yıkılan binaları, o *bina müsveddelerini* ve onların yıkılmasıyla ortaya çıkan manzaraları görünce Orhan Veli'nin şiiri düştü dilime. Bu şiiri *gerçek anlamda* Saathane meydanındaki çirkin yapılar yıkılmaya başlayınca ve tarihin derinliği gerçek silüetiyle ve bütün uluhiyetiyle ortaya çıkınca anladım.

Bir Osmanlı meydanını, bütün ömrünü Osmanlıdan kalma ne varsa yıkıp yok etmeye adanmış olan Orhan Veli ile *daha iyi* anlayacağımı hiç düşünmezdim. Eminim Orhan Veli'nin kendisi de buna zerre kadar ihtimal vermezdi. Ve hatta benim onun bir şiirini bir *Osmanlı Meydanı* ortaya çıkıyor diye kullandığımı ve sevdiğimi duysa herhâlde çok da üzülürdü.

Orhan Veli "Asfalt Üzerine Şiirler" in ilk dördlüğünde²⁰ şöyle söylüyor:

*Ne kadar güzel şey;
Yolun üstündeki bina
Yıkıldığı zaman
Bilinmeyen bir ufuk görmek*

Aynen böyle olmuştu. Sivas vilayet binasından baktığınızda ta Selçuklulardan hatta daha da kadim kültürümüzden kalan eserleri görebiliyordunuz artık. Merzifon'da hemen ana caddenin kenarında olan o muhteşem asırlık çınarlarla örülü Kara Mustafa Paşa Camii etrafını örümcek ağı gibi saran molozlar yüzünden görülmüyordu. Şimdi bütün o beton artıkları yıkıldığı ve muhteşem bir meydan yapıldığı için hemen caddenin kenarında bütün ihtişamıyla Kara Mustafa Paşa Camii'sini

Yay., Ankara 2014, s. 71, 72. Fakat bazı yıkımların nasıl felaketler getirdiğini de Yahya Kemal hoş bir anekdotla anlatıyor: "Bulgarlar istilada Bali Efendi'nin dergâhını hemen kiliseye çevirmişler. Veliyyullah'ın türbesini de yok etmişler. Lakin Bali Efendi, türbesinin bozulduğu gece, papazı çarpmış, kötürüm etmiş. Derhâl mezarını tekrar meydana çıkarmışlar." agm, s.78.

20 Orhan Veli, *Bütün Şiirler*, YKY. İstanbul, s. 191.

görebiliyorsunuz. Allahım, bu cami yola bu kadar mı yakınmış? Samsun’da artık Büyük Cami’nin giriş kapısından bakınca kesme taşlarla bir dantel gibi işlenmiş tarihî belediye binasını görebiliyorsunuz; Yalı Cami’sinden Saathane istikametine gidenler birden karşılarında Büyük Cami’nin minarelerini, saat kulesini, hatta hatta etrafındaki döküntüler yıkıldığı için tarihî taş hanı bile görebiliyorlar. Hemen herkes oradan geçerken “Aa! Burada han mı varmış?” diye hayretlerini gizleyemiyor. Çünkü yıllardır aynı istikametten geçiyorduk, ama bunları göremiyorduk. Yıkılınca ortaya çıkıyor: Meğer neler varmış, yok ede ede bir türlü bitiremediğimiz!

Orhan Veli, yukarıda adı geçen şiirini şu dörtlülle, hazin bir temenni ile bitiriyor:

Kırık taşlara bakıp

Işıklı bir asfalt düşünmek

Acaba yalnız

Şairlere mi mahsus?

Bugün bizler cennet yurdumuzun vilayetinden kasabasına, hatta köylerine kadar eski eserleri gün ışığına çıkarmak için yapılan yıkım çalışmalarına şahit oluyoruz. Meydana çıkan eşsiz tarihî yapılar hepimize yepyeni ufuklar açıyor. Gümüşhacıköy’ün Gümüş beldesinde yukarı mahalledeki kiliseden dönüştürülen caminin restore edildiğini duyunca camiye ziyarete gitmiştik. İçeri girince hayretten donakaldık. Caminin her yeri İsa, Meryem, Aziz resimleriyle doluydu. Mübarek atalarımız kiliseden camiye dönüştürürken bu muhteşem resimlere kıyamamışlar, yok etmemiş, sadece üstlerini kireçle sıvamışlar. Restorasyon sonrasında her bir resim ortaya çıkmış. Kıyamamış aynen bırakmışlar. Şimdi caminin üst kubbesi otomatik bir perdeyle örtülü, gerektiğinde açılarak ziyaretçilere “temaşa” ettiriliyor. Sadece bu eser bile bugünkü insana bambaşka ufuklar açmaya kâfidir.

Anadolu’nun hemen hemen her tarihî köşesinde artık bir tarihî eserden baktığımızda, diğer tarihî eserleri görebiliyoruz, aradaki molozlar kaldırıldığı için. Bu, sadece manzara anlamında değil düşünce ve duygu bağlamında da yepyeni ufukların açılması anlamına geliyor. Yani yıkılan sadece binalar değildir, çok daha başka şeyler de yıkılmakta ve yepyeni ufuklara yelken açılmaktadır.

Ülkemizin hemen her köşesinde, tarihin bütün güzelliklerini ortaya çıkararak bizlere bu ebedî ve rahmani ufukları seyir imkânı verenler sağ olsunlar; bunlar *kırık taşlara bakıp ışıklı bir asfalt düşünmenin* sadece şairlere mahsus olmadığını gösterdiler; şairler düşündüler ama onlar yaptılar. Şairlerin ruhları şad olsun. Kimisi yapımın, kimisi yıkımın güzelliklerini anlatarak, göremediklerimizi görüp tarihi ve maziyi günümüze taşıyarak bizlere engin ufuklar açmaya devam ediyorlar.